
ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Л. М. Іваніченко

ПРО ПЕРШУ ВСЕУКРАЇНСЬКУ НАУКОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ «КОЧУБІЇВ — ХАДЖИБЕЙ — ОДЕСА»

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна

Іванченко Лілія Михайлівна, к. і. н., асистент кафедри історії та етнографії України, e-mail: lilija.istorik@gmail.com

29 травня на базі Одеського національного політехнічного університету відбулася перша Всеукраїнська наукова конференція, присвячена 600-річчю Одеси, «Кочубіїв — Хаджибей — Одеса», яка збрала понад шістьдесят науковців. Ініціатором конференції, головою оргкомітету та головою редколегії збірника матеріалів є доктор історичних наук, завідувач кафедри історії та етнографії України професор Г. І. Гончарук [1].

Питання «скільки ж років Одесі?» історики ставили не раз, але зібратися та обговорити різні теорії та припущення, дискутувати стосовно 600-річчя Одеси так і не доводилося. Тільки в цьому році це виявилось можливим саме в Одеському національному політехнічному університеті.

Незадовго до проведення конференції «Кочубіїв — Хаджибей — Одеса», відбувся «круглий стіл» на тему «Повернення історичної пам'яті. Круглий стіл з проблем і дослідження та популяризації історії Одеси та Одещини XV–XVIII століття. До 600-річчя першої писемної згадки Кочубіїва (Одеси)». Зустріч проходила під головуванням заступника начальника управління культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації Надії Василівни Яшан. Зокрема обговорено програму святкування на державному рівні 600-річчя першої писемної згадки про місто. Присутні дискутували на тему чи правильно називати подію «Одесі — 600» чи все ж таки «Кочубіїв — Хаджибей — Одеса» [2]. Факт проведення самої конференції зазначено як у друкованих, так і в електро-

них ЗМІ. Відомі вчені Одеси розмістили у «Чорноморських новинах» звернення [3].

Саму ж конференцію підтримав, передусім, Інститут історії України НАНУ. На Пленарному засіданні зачитано привітання від директора Інституту історії академіка Валерія Смолія, де наголошувалось: «вже сама назва наукового форуму вдало віддзеркалює основні етапи історичного маршруту легендарного міста. Недалекоглядні політики, що сприймають історію як інструмент влади, перейменовують міста, а Одесу позбавили навіть року народження. Та історія як наука — річ уперта. Її можна на деякий час приховати, загальмувати розвиток, але знищити — ніколи» [4].

Заступник директора Інституту історії України НАНУ доктор історичних наук, професор О. П. Реєнт в інформації про співпрацю вчених Одеси та Інституту зазначив, що значною є співпраця з д. і. н., проф. Г. І. Гончаруком. Спільно з науковцями Інституту він виступав ініціатором і був головою оргкомітетів значної кількості всеукраїнських наукових конференцій з проблем суспільно-політичної історії України XIX–XX ст.

О. П. Реєнтом наголошено, що справу батька достойно продовжує його син д. і. н., проф. Т. Г. Гончарук. Низка його наукових та науково-популярних публікацій присвячена безпосередньо історії Хаджибея XV–XVIII ст. [1, с. 10].

З вітальним словом до учасників конференції звернулася представник ОДА Надія Яшан, яка нагадала про основні заходи, що мають відбутися цього року під егідою обласної адміністрації у зв'язку з відзначенням 600-ліття першої писемної згадки Кочубієва. Серед них — «круглі столи» і краєзнавчі читання на базі ООУНБ ім. М. Грушевського та Одеського історико-краєзнавчого музею, де готується нова експозиція, присвячена історії Кочубієва — Хаджибея. 1 вересня в загальноосвітніх школах міста відбудуться краєзнавчі читання і шкільні олімпіади на тему 600-річчя Одеси.

Основну увагу промовці приділили проблемі визначення історично вмотивованого віку Одеси, насамперед від найбільш вивченої середньовічної її доби до новітнього часу. Чимало доповідей були присвячені повідомленням про порт Хаджибей та його попередника Кочубієва (Качибей), хоча конференція охоплювала також коло суміжних питань, які визначаються містким словом «Одесика» [5].

Цікаво, що на конференції виступили з тезами не тільки історики, але й археологи, що на історичних рештках побудували теорії на підтримку 600-ліття Одеси [1, с. 73, 123].

Історики теж навели переконливі факти, що підтверджують її справжній вік.

Інформація про 600-ліття міста вказується у статті відомого українського письменника та мовознавця Олексі Різникова. Він наголосив, що у розпалі нинішніх дискусій ніде не згадується істориками ім'я письменника і краєзнавця Олега Олійникова. Саме він 25 років тому почав розмову про 575-ліття Одеси. Ось стаття О. Олійникова з промовистою назвою «Коріння Одеси» у «Чорноморській комуні» за 14 жовтня 1990 року, де читаємо про першу згадку (яка багатьом історикам була давно відома): «Перша згадка про нього відноситься до 1415 року, коли Качибей був уже порівняно значним портом, звідки вивозилося зерно...» [6]. Згодом, у 1994 році історик О. В. Болдирев оформив цю ідею у монографії «Одесі — 600». Через три роки виходить популярний нарис професора Т. Г. Гончарука про історію Хаджибея за 1415–1795 рр., а 2000 року він видає «Історію...» в документах [7]. Чималим внесоком в історію дослідження проблеми є його монографія про історію походу кошового отамана Петра Калнишевського на фортецю Хаджибей [8].

Незадовго до проведення конференції «Кочубіїв — Хаджибей — Одеса» тема 600-ліття Одеси знову відзеркалилась у статтях сучасних одеських вчених [9].

Власне, у день проведення конференції проблематику стосовно віку Одеси підняли у виступах вчені (Т. Г. Гончарук, Л. В. Новікова, А. І. Мисечко, О. Є. Музичко, О. О. Синявська, А. В. Шабашов) та аспіранти (К. І. Сорокіна, О. Амеліна) Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, Одеського національного політехнічного університету (М. С. Кучерук), Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (А. В. Красножон), Інституту археології НАН України (І. В. Сапожников), письменники та краєзнавці. Розглянуті питання про датування Хаджибейського замку, походження назви порту Кочубей (Качибей, Кочубіїв) та перших письмових його згадок на основі польських джерел. Увага істориків була звернена і до праць українських вчених М. С. Грушевського, О. Маркевича, О. В. Болдирева та

інших, що висловили свої припущення стосовно місцезнаходження Кочубея.

Серед доповідачів виступив професор Т. Г. Гончарук, де надав інформацію про будівлі османського Хаджибея (Одеси) 1760–1780-х рр. за матеріалами опублікованих джерел [1, с. 28–35].

Особливо емоційним стало обговорення між І. В. Сапожником та А. Красножоном місцезнаходження Хаджибейського замку (фортеці).

Краєзнавець О. В. Степанченко доповів про визначення точної дати письмової згадки Одеси.

Після виступів та дискусій було обговорено рекомендації учасників конференції до міської влади Одеси щодо відзначення її 600-річного ювілею. Окремим пунктом рекомендовано: «Одеському міському голові Г. Л. Труханову, Одеській міській раді розпочати підготовку до спорудження в центрі Одеси величного пам'ятника (скульптурної композиції) представникам народів, які заснували, розбудовували, захищали і розвивали місто. З цією метою залучити творчі організації художників, архітекторів, скульпторів, будівельників, засоби масової інформації до широкої дискусії про зміст і форму пам'ятника, організації конкурсу на кращий його проект і вибір місця встановлення» [10].

Але міська влада не одразу показала свою активність стосовно відзначення цієї знаменної дати. Правникам ГО «Чорноморське гайдамацьке з'єднання» довелось подати адміністративний позов до Одеської міськради, щоб домогтися через Приморський райсуд міста виконання мерією постанови парламенту — взяти на себе належні зобов'язання з відзначення 600-річчя міста [11].

Крім друкованих та електронних джерел, про конференцію розповіло одеське телебачення, яке зазначило про неналежну увагу місцевої влади до цього важливого історичного форуму [12]. Самі ж учасники конференції висловили надію, що наступного року пройде вже друге зібрання, де вчені ознайомлять колег та громадськість з новими науковими дослідженнями з історії міста.

Література та джерела

1. Кочубійв — Хаджибей — Одеса : матеріали першої Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 600-річчю міста, 28–29 травня 2015 р. / гол. ред. Г. І. Гончарук. — Одеса : Політехперіодика, 2015. — 174 с.
2. В м. Одесі пройшов «круглий стіл» на тему «Повернення історичної пам'яті» з нагоди 600-річчя першої писемної згадки про порт Хаджибей (Одеса)» [Електронний ресурс] // Управління культури і туризму, національностей та релігій. — Режим доступу : <http://goo.gl/15u0Yg> [20.05.2015].
3. Звернення дослідників // Чорноморські новини. — 2015. — № 42. — 30 травня. — С. 4.
4. Смолій В. Історичний маршрут легендарного міста / Валерій Смолій // Чорноморські новини. — 2015. — № 42. — 30 травня. — С. 1.
5. Кудлач В. Прихована історія і проблема її поглиблення: Кочубійв — Хаджибей — Одеса / Володимир Кудлач // Чорноморські новини. — 2015. — № 43, 6 червня. — С. 5.
6. Різників О. Зерно проростало 25 років / Олекса Різників // Чорноморські новини. — 2015. — № 42, 30 травня. — С. 4.
7. Гончарук Т. Г. Історія Хаджибея (Одеси) 1415–1795 рр. в документах / Тарас Гончарук. — Одеса: Астропринт, 2000. — 372 с.
8. Гончарук Т. Г. Кошовий отаман Петро Калнишевський та Хаджибей (Одеса) : до 270-річчя походу запорожців на місто Хаджибей та в землі сучасної Одещини в червні — вересні 1770 р.: наук.-попул. нарис / Тарас Григорович Гончарук. — Одеса: Фенікс, 2011. — 192 с.
9. Генова Є. Таємниці давніх рукописів: Чому Одесі 600 років? [Електронний ресурс] / Євгенія Генова // Одесская жизнь. Інформаційний городской портал. — Режим доступу : <http://odessa-life.od.ua/article/5661-ta-mnic-davn-h-rukopis-v-chomu-odes-600-rok-v>
10. Гончарук Г. Рекомендації... / Григорій Гончарук // Чорноморські новини. — 2015. — № 42, 30 трав. — С.4.
11. Аксанюк М. Хто вкорочує віку Одесі? [Електронний ресурс] / Михайло Аксанюк // Укрінформ. — Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/ukr/news/hto_vkorochue_viku_odesi_2043430 [15.04.2015].
12. Кочубеев — Хаджибей — Одесса. Видео 2:19 мин. [Електронний ресурс] // ТРК «КРУГ». — Режим доступу: <http://krug.com.ua/news/24029> [29.05.2015].

REFERENCES

1. HONCHARUK G. I. (ed.) (2015) *Kochubiyiv-Khadzhybey-Odesa : materialy pershoyi Vseukrayins'koyi naukovoyi konferentsiyi, prysvyachenoyi 600-richchyu mista — Materials of the first All-Ukrainian scientific conference devoted to the 600th anniversary of the city, 28–29 May 2015*. Odesa : Politekhperiolyka. (in Ukrainian).
2. UPRAVLINNYA KUL'TURY I TURYZMU, NATSIONAL'NOSTEY TA RELIHIY — DEPARTMENT OF CULTURE AND TOURISM, NA-

- TIONALITIES AND RELIGIONS (2015) V m. Odesi proyshov «kruhlyy stil» na temu: «Povernennya istorychnoyi pam'yati» z nahody 600-richchya pershoyi pysemnoyi z'hadky pro port Khadzhybey (Odesa) — Odessa hosted a «round table» on «The Return of historical memory» to mark the 600th anniversary of the first written mention of Hadzhibey port (Odessa) [online]. 20 May 2015. Available from: <http://goo.gl/15u0Yg> [Accessed 22 May 2015]. (in Ukrainian).
3. *Chornomors'ki novyny — Black Sea news* (2015) Zvernennya doslidnykiv — Appeal of researchers. 30 May. p. 4. (in Ukrainian).
 4. SMOLIY, V. (2015) Istorychnyy marshrut lehendarnoho mista — Historic route of the legendary city. *Chornomors'ki novyny — Black Sea news*. 30 May 2015. p. 1.
 5. KUDLACH, V. (2015) Prykhovana istoriya i problema yiyi pohlyblennya: Kochubiyiv–Khadzhybey–Odesa — The hidden history and its deepening problem: Kochubiyiv–Khadzhybey–Odesa. *Chornomors'ki novyny — Black Sea news*. 6 June 2015. p. 5. (in Ukrainian).
 6. RIZNYKIV, O. (2015) Zerno prorostalo 25 rokiv — Corn grew 25 years. *Chornomors'ki novyny — Black Sea news*. 30 May 2015. p. 4. (in Ukrainian).
 7. HONCHARUK, T. H. (2000) *Istoriya Khadzhybeya (Odesy) 1415–1795 rr. v dokumentakh — History of Hadzhibey (Odessa) 1415–1795 in the documents*. Odesa: Astroprint.
 8. HONCHARUK, T. H. (2011) *Koshovyy otaman Petro Kalnyshevs'kyy ta Khadzhybey (Odesa) : do 270-richchya pokhodu zaporozhtsiv na misto Khadzhybey ta v zemli suchasnoyi Odeschyny v chervni — veresni 1770 r. — Ataman Peter Kalnyshevskyy and Hadzhibey (Odessa) : the 270th anniversary of the Cossacks march on the city Hadzhibey and modern Odesa in June — September 1770*. Odesa: Feniks.
 9. HENOVA, YE. (2015) *Tayemnytsi davnikh rukopysiv: Chomu Odesi 600 rokiv? — Secrets of ancient manuscripts: Why is Odessa 600 years old?* Available from: <http://odessa-life.od.ua/article/5661-ta-mnic-davn-h-rukopis-v-chomu-odes-600-rok-v>. [Accessed 30 May 2015]. (in Ukrainian).
 10. GONCHARUK, G. (2015) Rekomendatsiyi... — Recommendations. *Chornomors'ki novyny — Black Sea news*. 30 May 2015. p. 4. (in Ukrainian).
 11. AKSANYUK, M. (2015) Khto vkorochoye viku Odesi? — Who makes Odessa seem younger? *Ukrinform*. [online], 14 April 2015. Available from: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/hto_vkorochoye_viku_odesi_2043430. [Accessed 15 April 2015]. (in Ukrainian).
 12. TRK «KRUG» — BROADCASTING COMPANY «KRUG» (2015) Kochubeev — Hadzhibej — Odessa [video, online]. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=SpteEVdLA4g> [Accessed 29 May 2015]. (in Ukrainian).